

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

ІЩУК СВІТЛАНИ ОЛЕКСІЇВНИ

на дисертаційну роботу ДІДИКА АНДРІЯ МИКОЛАЙОВИЧА

«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

**АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ
ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ**

У період тривалих трансформаційних перетворень вітчизняної економіки, глобалізаційних процесів та посилення конкурентної боротьби значна частина вітчизняних підприємств опинилась у кризовому стані, демонструючи тенденції до погіршення фінансових, виробничих, соціально-кадрових, технологічно-майнових та інших показників діяльності. Сучасні суперечливі, неоднозначні та вкрай складні умови функціонування, що характеризуються інтенсивною динамікою, невизначеністю та водночас малопрогнозованістю змін, вельми ускладнюють становище вітчизняних суб'єктів господарювання. Одним із напрямів покращання цієї ситуації є використання різноманітних соціально-економічних важелів, що здатні забезпечувати полівекторний розвиток підприємств у цих складних умовах функціонування. Зважаючи на вищевикладене та недостатній рівень розроблення концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів, актуальність тематики дисертаційної роботи Дідика А.М. є науково та практично обґрунтованою.

Тема дисертації повною мірою відповідає науковому напрямку кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» та виконана в межах науково-дослідної роботи цієї кафедри «Побудова систем процесно-структурованого менеджменту в умовах розвитку міжнародної економічної діяльності» (номер державної реєстрації 0114U001692). Теоретико-прикладну цінність положень дисертаційної роботи підтверджує також внесок автора у розроблення науково-дослідної теми Національної металургійної академії України «Методологія управління

підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (номер державної реєстрації 0107U001146), де автором, зокрема, ідентифіковано стан застосування інвестиційних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств України, запропоновані положення з економіко-математичного моделювання такого розвитку та обґрунтовано вплив результатів діагностики на підвищення ефективності полівекторного розвитку організацій.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ ТА ДОСТОВІРНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Ознайомлення зі змістовим наповненням дисертації, автореферату та публікацій автора дає змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності. Це аргументовано підтверджується глибоким і критичним аналізуванням фундаментальних наукових праць з проблем полівекторного розвитку підприємств, а також забезпечення та активізування такого розвитку під впливом важелів, рушійних сил і каталізаторів. Позитивним є й використання в роботі широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, адекватний підбір та аналізування значного масиву офіційного статистичного матеріалу щодо тенденцій функціонування вітчизняних підприємств, успішна апробація теоретико-прикладних розробок на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, їх дискусійне обговорення за результатами виступів на наукових семінарах кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», а також результативне впровадження авторських розробок у діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання.

Одержані результати дисертаційної роботи вирізняються з-поміж існуючих розробленням концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Дисертаційна робота Дідика А.М. за структурою складається зі вступу, 5 розділів, в т.ч. 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 381 найменування та 8 додатків. Загальний обсяг дисертації складає 428 сторінок, з них 364 сторінки формує основний текст роботи. За змістом, структурою та

оформленням дисертація повною мірою відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні і прикладні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств» (с. 18-66) автором на підставі вивчення та аналізування літературних джерел розкрито змістову, типологічну та функціональну характеристику розвитку підприємств (с. 18-35); виокремлено ознаки та особливості полівекторного розвитку суб'єктів господарської діяльності (с. 35-50); розглянуто загальні та специфічні принципи його забезпечення (с. 50-64).

В межах другого розділу «Роль соціально-економічних важелів у забезпеченні полівекторного розвитку підприємств» (с. 67-114) автором виокремлено сутнісні ознаки соціально-економічних важелів (с. 67-82); здійснено їхню класифікацію та наведено змістову характеристику (с. 82-97); представлено концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів (с. 97-111).

У третьому розділі «Аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств» (с. 115-197) дисертантом удосконалено метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку організацій (с. 115-130); ідентифіковано стан застосування цих важелів для забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарювання (с. 130-168); розглянуто досвід розвинутих країн світу в аналізованій сфері (с. 169-195).

У четвертому розділі дисертаційної роботи «Формування соціальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств» (с. 198-248) автором удосконалено метод діагностування компетентностей персоналу в процесі полівекторного розвитку (с. 198-214); ретельно розглянуто важелі динамічної організаційної культури (с. 215-230); запропоновано модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі (с. 230-245).

П'ятий розділ дисертаційної роботи «Формування податкових, інвестиційних та інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств» (с. 249-345) містить положення щодо оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств в системі податкових важелів забезпечення полівекторного розвитку (с. 249-297); удосконалення інвестиційних важелів здійснення технологічних трансформацій (с. 297-328); забезпечення інноваційної динаміки суб'єктів господарювання в системі інноваційних важелів полівекторного розвитку (с. 329-341).

Запропоновані висновки і рекомендації логічно випливають із положень дисертаційної роботи. В межах усіх розділів і підрозділів дисертації простежується логічно послідовне та обґрунтоване вирішення наукової

проблеми щодо розроблення концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів. Таким чином, можна зробити висновок про те, що дисертація є завершеною науково-дослідною роботою із логічною, цілісною композицією, науковим стилістичним наповненням та авторською манерою викладення матеріалу.

НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату дало змогу виокремити елементи наукової новизни у сформульованих автором положеннях дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становлять такі:

1. Розвинута типологія різновидів розвитку підприємств з урахуванням процесного, системного, ситуаційного та динамічного підходів, що формує передумови для розуміння керівниками основних напрямів, характеристик, сфер, об'єктів, джерел і результатів розвитку (с. 22-35) (результат підтверджено публікаціями №1, 7, 17, 45 автореферату).
2. Уточнений зміст поняття «полівекторний розвиток підприємства» на засадах виокремлення ознак та особливостей такого розвитку, що є орієнтиром для власників і менеджерів для змістового та функціонального його наповнення (с. 35-50) (результат підтверджено публікаціями №1, 8, 13, 17, 35, 46, 49 автореферату).
3. Розвинута класифікація принципів забезпечення полівекторного розвитку підприємств на засадах їхнього поділу на загальні та специфічні, що дає змогу менеджерам сформулювати передумови для ефективнішого управління таким розвитком (с. 50-64) (результат підтверджено публікаціями №1, 14, 34 автореферату).
4. Розвинуті класифікації соціально-економічних важелів впливу на забезпечення полівекторного розвитку підприємств (с. 82-97), цілей використання таких важелів (с. 74-79), а також різновидів їхнього впливу (с. 97-103), що дає змогу сформулювати системне уявлення про різноформатні характеристики соціально-економічних важелів та створити підґрунтя для їх обґрунтованого цільового вибору (результат підтверджено публікаціями №1, 2, 5, 11, 16, 18, 39, 40, 44 автореферату).
5. Вперше розроблені концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів, що враховують макро-, мезо- та мікрорівень економіки, а також суб'єктів формування таких важелів, цілі їхнього впливу, зміст важелів, призначення та результат впливу (с. 103-111) (результат підтверджено публікаціями №1, 15 автореферату).

6. Удосконалений метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств, що передбачає виокремлення найбільш репрезентативних індикаторів такого впливу у розрізі податкових, монетарних, тарифно-цінових, інвестиційних, кредитних, амортизаційних, компетентнісних, гедоністичних, культурологічних, інноваційних та психологічних важелів і дає змогу прогнозувати значення результуючих показників розвитку суб'єктів господарської діяльності, а також ідентифікувати сильні та слабкі позиції у цій сфері (с. 115-130) (результат підтверджено публікаціями №1, 3, 10, 51, 52 автореферату).
7. Удосконалений метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку, що враховує їхні необхідні загальні та фахові компетентності і передбачає визначення інтегрального рівня відповідності персоналу за усіма компетентностями (с. 198-214) (результат підтверджено публікаціями №1, 32 автореферату).
8. Розвинуті типологія, змістове та функціональне наповнення важелів динамічної організаційної культури, що передбачають виокремлення важелів впливу на персонал підприємства та на зовнішніх стейкхолдерів (с. 215-230) (результат підтверджено публікаціями №1, 33 автореферату).
9. Удосконалена модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі, що базується на діагностуванні наявного мікроклімату, ідентифікуванні чинників формування несприятливого мікроклімату, визначенні ключових проблем у цій сфері, аналізуванні альтернатив та виборі оптимальних шляхів покращання соціально-психологічного мікроклімату (с. 230-245) (результат підтверджено публікаціями №1, 9, 31, 47, 54 автореферату).
10. Запропонований метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств, що базується на порівнянні існуючої податкової політики суб'єкта господарської діяльності з можливостями податкового середовища (с. 249-297) (результат підтверджено публікаціями №1, 19, 22, 23, 29, 41, 53, 56, 67 автореферату).
11. Розвинутий метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств, що передбачає врахування параметра конкурентної адаптивності технологій і дає змогу забезпечувати більш кращу ринкову орієнтацію інвестиційних проєктів (с. 297-328) (результат підтверджено публікаціями №1, 20, 21, 50, 55, 59 автореферату).
12. Вперше розроблена модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств, що створює передумови для формування програми і реалізації заходів покращання інноваційної позиції суб'єктів господарювання на ринку з

урахуванням динамічної складової (с. 329-345) (результат підтверджено публікаціями №1, 25, 26, 27, 38, 43, 48, 57, 58, 60 автореферату).

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що певні наукові положення дисертаційної роботи доведені до рівня конкретних пропозицій щодо забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів. До ключових результатів прикладного характеру слід зарахувати: метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств; метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку організацій; метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку; модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі; метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси суб'єктів господарювання. Впровадження цих розробок у практику діяльності вітчизняних підприємств (Завод «Бліц-Пак», ТзОВ «Цунамі», ТОВ «Автомобільний дім «Галич-Авто», ТОВ «Лемберг Індастріал Парк», ДП «Криворізький ІА», ПАТ «ГЦЗ», ТзОВ «Виробничо-комерційна фірма «Росток») (с. 14) сприяло покращанню здійснення управлінських процесів, спрямованих на забезпечення полівекторного розвитку під впливом соціально-економічних важелів.

Ключові теоретико-методологічні та методико-прикладні положення дисертаційної роботи були впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка», що дало змогу якісно удосконалити та розширити змістове наповнення дисциплін «Соціально-економічна діагностика в умовах глобалізації», «Основи прикладної економіки» та «Управління та адміністрування розвитку ІТ-підприємств» (с. 14-15). Позитивним є і те, що результати наукових досліджень автора використані Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для оцінювання впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств, пріоритетності інвестування у технологічні процеси та забезпечення інноваційної динаміки суб'єктів господарської діяльності (с. 14).

ПОВНОТА ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЯХ

Теоретико-прикладні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи, що містять визначені елементи наукової новизни, повною мірою знайшли відображення у 72 публікаціях автора, серед яких – 8 монографій (1 з яких одноосібна), 26 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 16

публікацій включені до міжнародних наукометричних баз даних), а також 4 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (з яких 3 в іноземних періодичних виданнях), 30 тез доповідей за результатами участі у конференціях, 2 навчальних посібники та 2 конспекти лекцій (с. 16-17; 32-42 автореферату). Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають їх авторіві Дідику А.М. право публічного захисту дисертаційної роботи.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Щодо зауважень та положень дискусійного характеру, то можна вказати на таке:

1. У першому розділі дисертаційної роботи (с. 22-35) дисертантом розвинута типологія різновидів розвитку підприємств з урахуванням процесного, системного, ситуаційного та динамічного підходів. Водночас, поруч із зазначеним, доцільно було б акцентувати увагу і на вирішення проблеми взаємоузгодженості цих підходів в умовах вітчизняного бізнесу, зважаючи, що в сучасних реаліях процес управління полівекторним розвитком за своєю сутністю має характер нестійкого процесу.

2. З огляду на специфіку полівекторного розвитку підприємств та його змістове наповнення наведену автором модель такого полівекторного розвитку (рис. 1.5, с. 38) доцільно доповнити вектором, що відображає соціальну складову.

3. Зважаючи на сутнісно-функціональне призначення полівекторного розвитку наведені автором його ключові ознаки (с. 39-43) доцільно доповнити властивістю адаптивності, що передбачатиме адекватне та оперативне оновлення чи коригування управлінських заходів, спрямованих на забезпечення такого розвитку, відповідно до зміни зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємства.

4. Розглядаючи класифікацію та характеристику соціально-економічних важелів у забезпеченні полівекторного розвитку підприємств (с. 82-97) автору доцільно було розглянути і проблему вибору таких важелів залежно від видів діяльності суб'єкта господарювання, а також етапів операційного циклу, що сприяло б полегшенню формування відповідних управлінських рішень та значною мірою підвищило б наукову і прикладну цінність розробок.

5. На с. 110 дисертаційної роботи автором наведено концептуальну модель впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємства (рис. 2.7). Варто було б врахувати ще й глобальний рівень у контексті формування соціально-економічних важелів, а не лише макро-, мезо- та мікро-рівень.

6. Наведену автором інформацію щодо стану застосування соціально-

економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств (с. 130-168) доцільно було б доповнити офіційною статистичною інформацією щодо використання вітчизняними суб'єктами господарювання соціальних інструментів, спрямованих на активізування трансформаційних змін.

7. У контексті діагностування наявного соціально-психологічного мікроклімату у колективі на засадах системи індикаторів у підр. 4.3 слід було б оцінити наслідки впливу негативного мікроклімату на фінансові результати діяльності організації.

8. У дисертаційній роботі автор розглядає проблему формування податкових, інвестиційних та інноваційних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств (с. 249-341). Водночас, для посилення прикладного спрямування наведених дисертантом пропозицій варто було б конкретизувати комунікаційні зв'язки та повноваження щодо прийняття рішень відповідними посадовими особами в організаціях з результатами використання таких важелів.

Загалом, вищезазначені зауваження жодним чином не применшують наукової та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ВИМОГАМ МОН УКРАЇНИ

Дисертація Дідика А.М. є завершеною науково-дослідною роботою, що виконана самостійно автором на високому науково-теоретичному рівні. Дисертація написана українською мовою та оформлена відповідно до положень, норм і правил Міністерства освіти і науки України.

Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним Міністерством освіти і науки України стандартам. В авторефераті відображено ключові результати дисертаційної роботи та основні наукові здобутки автора. Зміст автореферату є ідентичним змісту основних положень дисертаційної роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПРО ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Дисертаційна робота Дідика А.М. «Соціально-економічні важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств» виконана на високому науково-теоретичному рівні, а одержані автором в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають теоретичну і практичну цінність. У дисертаційній роботі розв'язана актуальна наукова проблема щодо розроблення концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад забезпечення полівекторного розвитку

6632 12311
12.11.16

підприємств під впливом соціально-економічних важелів. Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою та відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема, пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями.

Усе вищевикладене дає можливість зробити висновок про те, що автор дисертаційної роботи Дідик Андрій Миколайович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

(за видами економічної діяльності)

Офіційний опонент:

завідувач відділу розвитку виробничої сфери
регіону та інвестицій Державної установи

«Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього Національної
Академії наук України»,

доктор економічних наук, професор

С.О. Іщук

